

Žádný strach z "předčasných" čtenářů!

2. [Matějček Zdeněk](#)

„Čtení patří do školy základní a ne do školy mateřské,“ řeknou paní učitelky – a mají pravdu. Číst, psát a počítat, to je ono trivium, které dostaly naše školy do „popisu práce“ už v době Marie Terezie.

„Jenomže, čím dříve se dítě něčemu naučí, tím líp,“ řeknou si někteří rodiče – a pravdu nemají. Zvláště, když to vezmou pěkně od podlahy a zavedou místo učení domácí drezuru. (Ve své sbírce zajímavostí mám jeden případ, kdy otec učil své dítě číst už od šesti týdnů po narození.) Už od dob Jana Amose Komenského totiž víme, že má-li se dítě něčemu dobře a lehce a s potěšením naučit, musí být k tomu náležitě psychicky zralé a vyspělé. Od toho jsou tu vývojová psychologie a pedagogika, aby nám poradily, kdy a co je vhodné dělat.

Sám život je však zpravidla rozmanitější, a tím i zajímavější, nežli školské předpisy i než dobrá mínění paní učitelek nebo snaživých rodičů. Je prostě celá řada dětí, které v šesti letech čtou už docela slušně a nikdo je tomu neučil – a jsou děti, které učil kdekdo (jsou jinak nepochybně normálně zdatné, schopné, inteligentní) a ještě v deseti letech čtou sotva jako prvňáčci.

Čtení bez učení

Už před třiceti léty jsme prováděli šetření, jehož předmětem byli tzv. hyperlektici (na rozdíl od dyslektiků), tj. děti, které se naučily číst do čtyř let věku. Shromáždili jsme takových dětí víc než 70. Jen ve dvou případech rodiče dítě číst učili – jeden z nich je ten, kdy učení začalo už v časném věku kojeneckém. Ve všech ostatních bylo pro rodiče překvapením, že dítě má takový zájem o písmenka a že se číst prakticky naučilo samo.

Ukázalo se ovšem, že znát písmenka zdaleka ještě není čtení. To začíná tehdy, když dítě je schopno písmenka spojovat v celky. Když ve vysloveném slově dovede „slyšet“ jednotlivé hlásky, slovo v tyto hlásky dovede rozložit a ze symbolů, které jednotlivé hlásky reprezentují, tj. z písmen, toto slovo zase složit. Těmto našim výjimečně časným čtenářům to trvalo zpravidla půl roku nebo celý rok, než dospěli od jednotlivých písmen ke skutečnému čtení. Ukázalo se také, že u některých z těchto dětí bylo jejich vyspělé čtení v souladu s jejich celkově vyspělou inteligencí, u jiných však šlo o dovednost víceméně jednostrannou. Navíc tu však byl ještě jeden překvapivý poznatek: Mezi těmito hyperlektiky měli zřetelnou převahu chlapci a také ti nejlepší geniální čtenáři byli vesměs chlapci.

Čtenáři v MŠ

Na jaře roku 1998 a 1999 jsme provedli za pomoci obětavých spolupracovníků podobné šetření v mateřských školách, a to v celém okrese Most a Litoměřice, ve městě Česká Lípa a ve třech pražských obvodech. Požádali jsme paní učitelky, aby nám z dětí, které mají nastoupit do školy, označily ty, které podle jejich mínění už umí číst. To jsme si pak ověřovali jednotnými zkouškami. Byly školky, kde nebyl žádný čtenář, byly jiné, kde jich bylo třeba několik. Co se dále ukázalo?

V námi zkoumaných venkovských okresech bylo „čtenářů“ v mateřských školách méně, tj. 2 – 4 %, než v Praze, tj. v průměru kolem 8 %, a ne všechny děti, které paní učitelky za „čtenáře“ označují, se povznesly nad pouhé poznávání písmen. Rodiče těchto dětí patří většinou do kategorie „vyššího vzdělání“ (75 % jich má vzdělání nejméně středoškolské, přičemž vzdělání jen základní, bez vyučení, neměl ani jeden z rodičů těchto dětí). Většina „čtenářů“ projevovala zájem o čtení zcela spontánně a bez učení, a co je zvláště pozoruhodné, že ve venkovských okresech mezi nimi ve shodě s nálezy u hyperlektiků zřetelně převažují chlapi, zatímco v Praze převažují dívky nebo je rozložení přibližně vyrovnané (ovšem i zde nejvyspělejší čtenáři jsou zase chlapi).

Nad těmito nálezy samozřejmě můžeme vést nejrůznější úvahy a paní učitelky a rodiče tak jistě učiní. Já jsem zde však chtěl jen doložit starou zkušenost, že schopnost naučit se číst má v dětské populaci z hlediska vývojového času velice široké rozložení. Paní učitelky v základní škole si nemohou tedy představovat, že začnou stavět „na zelené louce“ a na stejných základech u všech dětí. Nemohou si také představovat, že by se nějakým záměrným „brzdícím“ procesem dalo zájmu dětí o čtení zabránit a srovnat všechny pěkně do jedné řady. Musíme prostě počítat s individuálními výkyvy nahoru a dolů, přičemž ty nahoru jsou jistě výhodnější než ty opačné.

Ve škole se nemusí nudit

Co tedy dělat s těmito dětmi v první třídě? Budou se nudit! Budou zlobit! Odpověď je překvapivá. Zní, že není třeba dělat nic zvláštního. Stačí jen to nejdůležitější, tj. to, co říká první článek moderní pedagogiky – individuálně zaměstnávat dítě přiměřeně jeho schopnostem. Zkušenost naznačuje, že tyto děti se nenudí a nezlobí, jsou-li zaměstnány něčím, co je pro ně přitažlivé, zajímavé, stimulující. A takové „učení“ pro dítě najít, vymyslet, připravit, to je přece podstatou pedagogického umění.

Někde takové dítě ostatním předčítá pro zábavu i poučení, někde má úkoly navíc v době, kdy ostatní čtou. Psaní a kreslení jsou dovednosti se složkou motorickou, která se jen zřídka vyvíjí ve shodě s intelektovými schopnostmi – čili máme tu velké pole působnosti. Ostatně každý máme své intelektové i mimointelektové schopnosti trochu jinak „namíchaný“, takže při troše pozornosti najdeme další „slabá“ místa v psychické výbavě takového předčasného čtenáře. Je tedy vždycky něco, čím se nemůže zrovna moc „vytahovat“ a kde my můžeme nasadit svůj přiměřený „vzdělávací nátlak“.

A tak, žádný strach z předčasných čtenářů!

